

Η μετάνοια μέσα από τούς ύμνους του Τριωδίου

/ [Γνώμες](#)

Τοῦ Πρωτ. Μιχαήλ Βοσκοῦ

Ἡ περίοδος τοῦ Τριωδίου, πὺν περιλαμβάνει τὶς τρεῖς προπαρασκευαστικὲς ἑβδομάδες, τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ καὶ τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάδα, εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ πλέον κατανυκτικὴ περίοδος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας ἔτους καί, ὡς ἐκ τούτου, καὶ ἡ περίοδος ἐκείνη πὺν μᾶς ὑποβοηθᾷ περισσότερο στὸν πνευματικὸ μας ἀγώνα. Ἡ Μεγάλη Σαρακοστὴ ἀποτελεῖ τὴ μεγαλύτερη σὲ διάρκεια καὶ τὴν αὐστηρότερη περίοδο νηστείας τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος ἐντατικοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα,

έντατικῆς προσευχῆς, ἐγκρατείας καὶ μετανοίας. Ὁ λειτουργικὸς – ὕμνολογικὸς θησαυρὸς τοῦ Τριωδίου μᾶς προσφέρει τὴν καλύτερη βοήθεια σ’ αὐτὸν τὸν έντατικὸ πνευματικὸ ἀγώνα καὶ εἶναι κρίμα νὰ μένει ἀναξιοποίητος, ἴσως δὲ καὶ παντελῶς ἄγνωστος σ’ ἐμᾶς. Ὁ πνευματικὸς ἀγώνας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ πνευματικὸς ἀγώνας ὁλόκληρης τῆς ζωῆς μας, γιὰ νὰ φέρει ἀπτὰ ἀποτελέσματα, πρέπει νὰ στηριχθεῖ πάνω στὴ βάση τῆς ταπεινώσεως, ποὺ εἶναι τὸ θεμέλιο ὅλων τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ στολιστεῖ μὲ τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας. Μὲ πολλὴ σοφία ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία ὅρισε ν’ ἀρχίζει ἡ περίοδος τοῦ Τριωδίου μὲ τὴν Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, γιὰ νὰ μᾶς προβάλλει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τὴν ὑποποιοῦ ἀρετῇ τῆς ταπεινώσεως, καὶ μὲ τὴν Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου, γιὰ νὰ μᾶς προβάλλει τὴ δύναμη τῆς μετανοίας.

Τὸ πρῶτο κήρυγμα τοῦ Κυρίου μας, ἀμέσως μετὰ τὴν ἑναρξὴ τοῦ δημοσίου Του ἔργου, ἦταν κήρυγμα μετανοίας. “Μετανοεῖτε• ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν” (Ματθ. δ’ 17). Καὶ τὸ πρῶτο αἶτημα ποὺ ἀπευθύνουμε στὸν Πανάγαθο Θεὸ μὲ τὴν ἑναρξὴ τῆς περιόδου τοῦ Τριωδίου εἶναι νὰ μᾶς ἀνοίξει τὶς πύλες τῆς μετανοίας καὶ νὰ μᾶς χαρίσῃ συναίσθηση τῆς ἀμαρτωλότητός μας καὶ τῆς πνευματικῆς μας ραθυμίας. “Τῆς μετανοίας ἀνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα ... αἰσχροῖς γὰρ κατερρύπωσα τὴν ψυχὴν ἀμαρτίαις, ὡς ραθύμως τὸν βίον μου ὅλον ἐκδαπάνησας” (Ἰδιόμελα ψαλλόμενα τὶς Κυριακὲς τοῦ Τριωδίου μετὰ ἀπὸ τὸν Ν’ Ψαλμό). Ἡ ἐλληνικὴ λέξη μετάνοια προέρχεται ἀπὸ τὴν πρόθεση μετὰ καὶ τὸ ρῆμα νοῶ, ποὺ σημαίνει σκέφτομαι. Σημαίνει, ὡς ἐκ τούτου, ἀλλαγὴ νοός, ἀλλαγὴ τρόπου σκέψεως, ἀλλαγὴ τρόπου ζωῆς. Μετάνοια δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀναγνώριση ἢ ἔστω ἡ ὁμολογία ἐνὸς σφάλματός μας, ἀλλὰ εἶναι μιὰ πραγματικὴ μεταμόρφωση τῆς ζωῆς μας, μιὰ πραγματικὴ ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς μας. “Ἐτι περαιτέρω, μετάνοια εἶναι ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἀμαρτωλοῦ μας ἑαυτοῦ “σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις” (Γαλ. ε’ 24), ἡ ἀπάρνηση τοῦ δικοῦ μας θελήματος, ὥστε νὰ μπορέσῃ στὴ ζωὴ μας νὰ πραγματωθεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ λέξη μετάνοια, ὅπως καὶ οἱ λέξεις ταπείνωση, ἄσκηση κ.ο.κ., ἤχεῖ πολὺ παράξενα στ’ αὐτιά τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ σημερινὸς ἐκκοσμικευμένος ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ὁ σημερινὸς ἐκκοσμικευμένος Χριστιανός, δυσκολεύεται νὰ κατανοήσῃ τί σημαίνει μετάνοια, δυσκολεύεται νὰ κατανοήσῃ τί σημαίνει ἀμαρτία. Νοιώθοντας ὁ ἐκκοσμικευμένος καὶ ἐγωϊστὴς ἄνθρωπος τοῦ σήμερα, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τοῦ κόσμου, ἀδυνατεῖ νὰ ἐντοπίσῃ ὅ,τιδήποτε ἀρνητικὸ στὸν ἑαυτό του. Ἔρχονται πολλὲς φορὲς ἄνθρωποι στὸ ἐξομολογητήριον καὶ ἀδυνατοῦν νὰ βροῦν ἔστω καὶ μιὰ ἀμαρτία νὰ ἐξομολογηθοῦν. Ἔχουν τὴν ἀπόλυτη πεποίθηση, ὅτι δὲν ἔχουν κάνει τίποτε κακό, τίποτε ἀντίθετο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Κι ἔτσι ἡ ἐξομολόγησή τους μετατρέπεται σὲ αὐτοέπαινον καὶ αὐτοθαυμασμό. Θυμίζει λίγο – πολὺ τὴν προσευχὴ τοῦ Φαρισαίου τῆς Παραβολῆς: “Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι

οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων” (Λουκ. ιη΄ 11). Ἄλλοτε πάλι, ἐξομολογούμεσθε μὲν τὶς ἁμαρτίες μας, βρίσκουμε ὅμως χίλιες δυὸ δικαιολογίες, γιὰ νὰ ἀθωώσουμε τὸν ἑαυτό μας, ὅπως ἔπραξαν οἱ Πρωτόπλαστοι Ἀδὰμ καὶ Εὐὰ μετὰ τὴν πτώση τους, μεταθέτοντας ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὶς δικές του εὐθύνες.

Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ συναισθανθεῖ τὴν ἁμαρτωλότητά του καὶ τὴν πνευματική του ραθυμία, πρέπει προηγουμένως νὰ συνειδητοποιήσῃ πόσο μακριὰ εὐρίσκεται ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ. Πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ κατανοήσῃ ποιὸς εἶναι ὁ πατρικὸς οἶκος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀσυλλόγιστα ἀπομακρύνθηκε καὶ ἀποξενώθηκε, ὅπως ὁ ἄσωτος υἱὸς τῆς Παραβολῆς. Μόνον τότε θὰ νοιώσῃ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς καὶ θὰ ὁμολογήσῃ μὲ εἰλικρίνεια: “Ἡμαρτον εἰς σὲ Σωτὴρ ὡς ὁ ἄσωτος υἱός• δέξαι με, Πάτερ, μετανοοῦντα καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός” (Ἀπόστιχα Κατανυκτικὰ β΄ ἤχου ἀπὸ τὴν Παρακλητική). Μόνον τότε θὰ βιώσῃ αὐτὸ ποὺ βίωναν ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁ ἔσχατος τῶν ἁμαρτωλῶν. “Πᾶσαν ἁμαρτίαν διεπραξάμην, πάντας ὑπερέβην τῇ ἀσωτίᾳ• ἐὰν θελήσω μετανοῆσαι, οὐκ ἔχω δακρύων ὀχετοὺς” (Στιχηρὸν Προσόμοιον τῇ Δευτέρᾳ τῆς Α΄ Ἑβδομάδος εἰς τὸν Ἑσπερινόν). Δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία, ποὺ δὲν τὴν ἔχω διαπράξῃ• ἔχω ξεπεράσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἀσωτία• ἐὰν θελήσω, ὅμως, νὰ μετανοήσω, δὲν ἔχω ποταμοὺς δακρύων.

Ὅταν ὄντως συνειδητοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἁμαρτωλότητά του, ὅταν ὄντως συνειδητοποιήσῃ ὅτι ἡμάρτησε “ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους”, ὅτι “κατερρύπωσε τὸ κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν”, ὅτι “διέρρηξε τὴν στολὴν του τὴν πρώτην ... καὶ ἔνθεν κεῖται γυμνός” (τροπάρια β΄ Ὡδῆς Μεγάλου Κανόνος), τότε ὅλη του ἡ ζωὴ μετατρέπεται σ’ ἕναν ἀδαμιαῖο θρῆνο, σὲ μιὰ διαρκὴ κραυγὴ ἐκζητήσεως τοῦ Θεοῦ ἐλέους. Αὐτὸς ὁ ἀδαμιαῖος θρῆνος, ὅμως, δὲν τὸν ὀδηγεῖ σὲ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία, γιατί ἐλπίζει στὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Γνωρίζει ὅτι, ἂν αὐτὸς κάνει τὸ πρῶτο βῆμα, ὁ Πανάγαθος Θεὸς ὡς στοργικὸς πατέρας θὰ κάνει ὅλα τὰ ὑπόλοιπα βήματα. Ἡ ἀληθινὴ μετάνοια φέρνει ζῶσα ἐλπίδα στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. “Τὰ πλήθη τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν, ἐννοῶν ὁ τάλας, τρέμω τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως• ἀλλὰ θαρρῶν εἰς τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαχνίας σου, ὡς ὁ Δαυὶδ βοῶ σοι• Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος” (Ἰδιόμελον ψαλλόμενο τὶς Κυριακὲς τοῦ Τριωδίου μετὰ ἀπὸ τὸν Ν΄ Ψαλμό). Συνειδητοποιώντας ὁ ταλαίπωρος τὰ πλήθη τῶν κακῶν, ποὺ ἔχω διαπράξῃ, τρέμω τὴ φοβερὴ ἡμέρα τῆς Τελικῆς Κρίσεως. Ἀλλὰ ἔχοντας τὴν ἐλπίδα μου στὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαχνίας σου, Σοῦ φωνάζω ὅπως ὁ Προφητάναξ Δαυὶδ: Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός Σου.

Καὶ κάτι τελευταῖο, μιὰ καὶ ἀναφερόμαστε στὴν κατ’ ἐξοχὴν περίοδο νηστείας. Ἡ νηστεία χωρὶς μετάνοια δὲν ἔχει καμιὰ ἀπολύτως ἀξία. Γιατὶ ἡ νηστεία γιὰ μᾶς

τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον ἀλλαγὴ διαιτολογίου, ἀλλὰ ἔχει διφυῆ χαρακτήρα. Εἶναι ὅχι μόνο “ἀποχὴ βρωμάτων”, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως “τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις”. Εἶναι, δηλαδή, ὅχι μόνο σωματικὴ νηστεία, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως πνευματικὴ νηστεία. Ἡ σωματικὴ νηστεία μᾶς ὑποβοηθεῖ νὰ ἐνδυναμώσουμε τὴ θέλησή μας, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ νικήσουμε τὰ πάθη καὶ τὶς ἁμαρτίες μας• καὶ αὐτὴ ἡ νίκη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας εἶναι ἡ ἀληθὴς νηστεία, ἡ ὄντως νηστεία. “Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ• ἀληθὴς νηστεία ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχή, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιᾶς, ψεύδους καὶ ἐπιπορκίας• ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἐστὶν ἀληθὴς καὶ εὐπρόσδεκτος” (Ἰδιόμελον Ἀποστίχων τῇ Δευτέρᾳ τῆς Α΄ Ἑβδομάδος εἰς τὸν Ἑσπερινόν). Ὡς νηστεύσουμε νηστεία ποὺ νὰ εἶναι ἀποδεκτὴ καὶ εὐάρεστη στὸν Κύριο. Ἀληθινὴ δὲ νηστεία εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ κάθε κακό: ἡ ἐγκράτεια τῆς γλώσσας, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὸν θυμό, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες, τὴν καταλαλιά, τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἐπιπορκία. Αὐτῶν ἡ ἀπουσία εἶναι νηστεία ἀληθινὴ καὶ εὐπρόσδεκτη.

(Δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ “Παράκληση. Ἑκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ”, τεῦχος 96)